

## Schmoranzova skupina

Dne 25. srpna 1939 podniklo gestapo rozhodný úder proti tzv. Schmoranzově skupině. Podle materiálu německé bezpečnostní policie se jednalo o špiónážní organizaci, jejímž cílem bylo odstranit Protektorát Čechy a Moravu a obnovit Československou republiku. Tato zpravodajská skupina náležela do národního nekomunistického odboje, přičemž udržovala důležité kontakty se zahraniční resistencí. V okupované zemi byla součástí zpravodajské sítě, napojené na Obranu národa. Její existence je bezprostředně spjata s počátky domácího odboje, a první větší zásah gestapa (nepočítáme-li akci "Gitter" bezprostředně po 15. březnu 1939) byl zaměřen právě proti ní. Její činnost spadá do období, které nebylo dosud bezprostředně ovlivněno válkou.

Myšlenka zapojit důstojníky čs. armády na Československou tiskovou kancelář vznikla již v prosinci r. 1938. Záměrem bylo "založení tajné vojenské zpravodajské služby sledující německé přípravy na budoucí konflikt, se současnou kontrolou pochybných elementů domácích formou několika sítí". V této věci měl plk. S. Drgač porady se Zd. Schmoranzem již v prosinci 1938 a dále potom v lednu a v únoru roku následujícího. Po 15. březnu navázal okamžitě spolupráci se Schmoranzem a Barešem také plk. Třebický. Umožnil jim spojení na pplk. Houšku, který v té době zastupoval šéfa likvidujícího 2. oddělení hlavního štábu armády plk. Havla.

Okamžitě po obsazení českých zahájila Schmoranzova skupina ilegální činnost, která se promítla především v těchto sférách:

1. zpravodajství odesílané do zahraničí prostřednictvím francouzského vyslanectví;
2. vydávání zahraničního agenturního zpravodajství v českých zemích;
3. organizace zahraničních zpravodajů, ČTK, za Barešovy zahraniční cesty od 15. července do 21. srpna 1939 a jejich zapojení na československá, zahraniční místa prostřednictvím pařížského zpravodaje ČTK Jíry a ženevského vyslance dr. J. Kopeckého;
4. organizace skupiny tiskových referentů a předání zpravodajského materiálu vojenského charakteru.

Síť tiskových referentů byla úměrně rozložena po celém okupovaném území. Některé zprávy získané právě prostřednictvím Schmoranzovy skupiny byly mimořádně důležité. Projevilo se to mj. v souvislosti s akcí moravských fašistů v polovině května r. 1939. Byl dokonce zachycen telefonát Ansorgeho s Henleinovým štábem v Liberci, přičemž vyšlo najevo, že jde o pokus svržení Eliášovy vlády.

Spolupráce prostřednictvím francouzského konzulátu byla velmi důležitá. Již v noci na 15. březen 1939 Jednal Bareš s tehdejším Havasovým zpravodajem Huntzbuchlerem o možnosti používat při dodávání zpráv do Paříže a Londýna diplomatického zavazadla. První zpráva šla touto cestou již 16. března 1939. Není proto náhodné, že v memorandu, odevzdaném dr. Benešovi dne 9. října 1939, oznámil redaktor ČTK J. Jíra, že tyto informace, které přicházely do Paříže v týdenních intervalech, byly "nejcennější, nejpresnější informace o událostech u nás". Zároveň ho také informoval o tom, že již v březnu 1939 oznámil Bareš do Paříže rozhodnutí o novodobé úloze "calaiskýcli občanů" se snahou, aby "zachránili a udrželi, co se dalo".

Několik zachovaných zpráv ukazuje, jak významnou úlohu sehrála tato skupina v domácí rezistenci. V materiálu o hospodářském vykořisťování bylo upozorněno mj., že jde o "hospodářskou krádež, jejímž cílem je vzít českému národu veškeré hospodářské možnosti".

Zahraničí bylo také informováno o činnosti Drážďanské banky, o osudech České eskomptní banky, československé výzbroje, o obsazení Škodových závodů a Brněnské zbrojovky, o spolupráci Škodových závodů se Sovětským svazem, o arizaci aj.

Počátkem dubna bylo do Paříže oznámeno: "Situace je taková, že hledání osoby nového ministerského předsedy je velmi svízelné, protože není možné připustit jisté nespolehlivé a povahou slabé elementy, na druhé straně čeká nového ministerského předsedu naprosto ponižující, jednak zodpovědná práce, jejíž rozsah není možné změřit, protože nikdo nedovede říci, jak bude vpravdě vypadat provádění autonomie. Okruh sebraných informací byl dosti široký. Např. zprávy z Národního souručenství a o činnosti vnitropolitické obstarával rada zpravodajské služby v ČTK V. König.

Významné bylo také spojení římského spolupracovníka ČTK C. Weiricha, laického zaměstnance kongregace Propaganda Fide, který měl kontakty s vatikánskými místy. V polovině července 1939 byl Weirich v Praze. Při této příležitosti dostal materiál o politickém vývoji okupované země, podle kterého sestavil dvě zprávy přímo pro Vatikán. Tyto materiály byly odevzdány msgr. Montinimu, nynějšímu papeži Pavlu VI., který v té době působil ve vatikánském sekretariátu.

Na některých zprávách, které byly odeslány prostřednictvím Schmoranzovy agentury, se podílel také gen. Eliáš. V jedné ze zpráv z konce června 1939 se uvádí: "Předseda vlády Eliáš byl přes neděli 25. června v Kamenici u Benešova. Na vlastní oči viděl přesuny velkých jednotek takového rázu a takového rozsahu, že usoudil, že jde o přesuny pancéřové divize. Jednotky jely na Prahu, ale přes Prahu, jak bylo bezpečně kontrolováno, nejely. Uhnuly patrně na českobrodskou silnici. Stejně velmi značné pohyby jsou na Moravě, a to vesměs na polské hranice. Jde již o pochodové přesuny pěších útvarů, což v podstatě neznamená pouhý početní přesun, nýbrž pohyb taktický, to znamená zaujetí bitevního postavení."

Dne 15. července odejel A. Bareš, který pracoval v ČTK, se souhlasem gen. Eliáše za hranice. Mj. s sebou vezl Eliášovy vzkazy pro zahraniční akci, dále materiál slovenských podzemních skupin, určený Hodžovi. S Hodžou se sešel 17. srpna v Chambéry a zde od něho získal zprávu o dohodě mezi ním a dr. Benešem.

Do Chambéry přijel také dr. Kopecký, československý delegát u Společnosti národu. Kopeckému sdělil Bareš některé vojenské informace, týkající se kupř. stavu německých posádek v Čechách, které převzal od pplk. J. Hanuše. Do Prahy se vrátil 21. srpna. To se již situace v ČTK značně přiostrčila.

Na odbojové činnosti Schmoranzovy organizace měla rozhodující podíl skupina tiskových referentů, úředníků protektorátní správy. Byla vytvořena od druhé poloviny dubna pod rouškou sjednocení tiskové a dozorčí služby. Tiskoví referenti byli přiděleni na okresní úřady. Jejich hlavním úkolem, vedle vlastního výkonu funkce, bylo soustřeďovat důvěrné informace politického, hospodářského a vojenského rázu. Zprávy byly zasílány pražskému ústředí, odkud je potom dostával pplk. Třebický. Schmoranzovým spolupracovníkem byl též mjr. J. Vajs, který zastupoval přednostu, ústředí tiskové dozorčí služby dr. O. Svobodu.

Němci brzy zjistili, že se při tiskovém odboru předsednictva vlády formuje ilegální skupina. Prostřednictvím "V-Manna" (Vertrauensmann) si gestapo svou domněnku ověřilo, již koncem června mohli Němci bezpečně konstatovat, že tato organizace má za úkol shromažďovat politické a vojenské zprávy a odesílat je do zahraničí. V té době si taktéž gestapo ověřovalo

konkrétní údaje, ačkoliv první zprávy o formování skupiny od abwehru a SD pocházejí již z dubna 1939.

Ve dnech 8.—15. července 1939 byl uspořádán zvláštní přeškolovací kurs pro vybrané tiskové referenty v býv. Štefánikově domě v Praze. Toto školení bylo v podstatě instruktáží pro rezistenční činnost, a vedli je dr. O. Svoboda a mjr. J. Vajs. Účastníci byli jednak seznámeni se svými povinnostmi při okresních úřadech, jednak jim mjr. Vajs přednášel o potřebách a formách ilegální práce. Není zanedbatelné, že pověření pro tiskové referenty z řad vojáků vydával plk. Balabán. Znamená to, že Obrana národa měla eminentní zájem na vytvoření této zpravodajské organizace.

Tito referenti pracovali až do svého zatčení, tj. většinou do 25. srpna 1939. Dva dny předtím odejel Schmoranz na Moravu, aby je seznámil se směrnicemi, které byly projednány na poradě s Eliášem. Bylo v nich mj. uvedeno: "Příští vývoj je otázkou nervů. Říše vynucuje naši aktivitu. Politická situace je pro nás naprosto temná, i Říše vyjednává s Ruskem, Anglii, Itálií, Japonsko opouští Osu. Jakákoliv válka ve střední Evropě se promění v sociální revoluci. Podle všech známek vypukne válka mezi Německem a Polskem, přičemž se Morava stane etapou a nejsou vyloučeny nepřátelské akce na našem území. Naše vláda nemá výkonnou moc ... Je nutné šetřit národní ztráty, a to nejen na lidech, ale i na nervech ... Nenechat poklesat na mysli, věc Československa nikdy neopustit, nečekat na vysvobození jinými, varovat a prací pro národ odvracet od zoufalství..." Přestože se jedná o útržkovitý zápis, v němž jsou zachyceny pouze některé myšlenky, lze z něho usuzovat, že primární otázkou bylo i pro tuto skupinu znovuoživení Československa. Nelze opomenout, že se nespolehá pouze na zahraniční pomoc, ale především na vlastní síly.

Po této brněnské schůzi odjel Schmoranz do Tišnova a druhý den přes Buchlov do Zlína, kam již byli povoláni ostatní tiskoví referenti. Po příjezdu do Zlína byli Schmoranz, Svoboda a ostatní přítomní referenti zatčeni gestapem a odvezeni na Špilberk, kde se již také nacházel Schmoranzův zástupce pro moravskou oblast mjr. Klein. (Klein byl prvý mrtvý z této skupiny; v Pečkárně ukončil život sebevraždou.)

Akce gestapa na Moravě nebyla náhodná. Téhož dne se také uskutečnilo hromadné zatýkání tiskových referentů v Čechách. Gestapo vniklo do tiskového odboru předsednictva vlády a do ČTK. V trezoru O. Svobody byla nalezena podrobná mapa s dislokací tiskových referentů a s jejich krycími značkami. Dále Němci získali asi 100 zpráv, ve kterých byly popisovány přesuny wehrmachtu, jejich výzbroj, příprava na válku s Polskem aj.

Ještě téhož dne uvědomil A. Bareš o zásahu gestapa Eliáše a zpravodaje Huntzbuchlera z Agentury Havas. Budova ČTK byla obsazena oddíly SS a začal v ní působit Wolfram von Wolmar.

Zárok gestapa proti tiskovým referentům byl plánovanou akcí, která byla načasována k rozpoutání německo-polské války. Zprávy, které gestapo získalo, byly dosti podrobné. Např. škpt. Matějo sděloval 24. července z Plzně, že v noci odjelo z tohoto města 735 německých vojáků i s plnou výzbrojí. Podrobné zprávy přicházely z Ostravska, kde byla mimořádně složitá situace. Byly podávány informace o německých opevněních, o hlídaných mostech, pohybech německé armády, stavu její výzbroje a o politických náladách mezi vojáky. Je zřejmé, že ke shromažďování takových údajů nestačil pouze jeden tiskový referent, ale že musel mít celou řadu spolupracovníků a informátorů z řad civilního obyvatelstva, hlavně mezi železničáři a správními úředníky.

Zatýkáni tiskových referentů se neomezilo pouze na 25. srpen, ale pokračovalo ještě v září. 12. září byl zatčen A. Bareš a umístěn v cele společně s Hamplem. Díky tomu byl po Hamplově propuštění informován o některých výslechových protokolech i gen. Eliáš.

Mezi tiskovými referenty byl i zrádce špkt. V. Menert. Byl informován o zpravodajské činnosti, spojil se s gestapem a v procesu s tiskovými referenty vypovídal dokonce spolu s příslušníkem gestapa Fleischerem proti nim. Při soudním líčení předstoupil před soud se zdviženou pravicí. Přijal potom německou národnost a pracoval v německých službách.

Proces s ústředím tiskových referentů byl 12.—13. listopadu 1941. Jako znalec českých věcí byl na něj předvolán von Gregory. Soud vynesl rozhodnutí na základě kterého byli Schmoranz, Svoboda a Vajs odsouzeni k trestu smrti. Bareš obdržel 10 let káznice. Ostatní byli odsouzeni k dlouholetému vězení a poslání do koncentračního tábora. Schmoranzův závěrečný projev před německým soudem byl velmi krátký: "Kdyby muž, který stál v osudové hodině svého národa na místě, na kterém jsem stál já, jednal jinak, byl by darebák."

Podobně jako v jiných odbojových skupinách se i ve Schmoranzově organizaci předpokládalo, že válka nebude mít dlouhé trvání. Očekávala se v nejkratší době porážka Německa. Tento předpoklad se ukázal jako mylný. Německá síla byla podceněna, přílišná horlivost a nezkušenost zatlačily mnohdy do pozadí krajní opatrnost a dodržování konspiračních metod v ilegální práci. To bylo pro tuto skupinu i pro ostatní odboj osudné. Avšak zřejmě rozhodující bylo, jak to už konečně prohlásil pozdější gen. Drgač, že se "pro příští konflikt prostě udělat něco musí, ať už to pozornost Němců vzbudí nebo nevzbudí, i když budou obětí, bez kterých se ostatně neobejde nic."

Zpravodajská skupina Zd. Schmoranze byla jednou z prvních odbojových organizací, které byly postiženy gestapem. Byla názorným svědectvím rozpornosti veřejně politického života v protektorátě. Na jedné straně údajná loajalita, na druhé straně rezistence. Byla počátkem velkého zatýkáni, které postihlo celý národní odboj, především Obranu národa. Z celkového počtu 70 účastníků, kteří byli tiskovými referenty nebo se podíleli na vytvoření skupiny, jich zahynulo 25 na popravišti nebo v koncentračním táboře.

V popředí celé této skupin stál Zd. Schmoranz, pracovník tiskového odboru předsednictva ministerské rady. Ačkoliv náležel mezi činitele býv. republikánské strany. Jeho post za okupace byl vlastenecký. Proto i označení této skupiny je spojeno s jeho jménem. V dopise před popravou napsal Schmoranz mj. na rozloučenou své ženě: "Doufám, že cítíš a vidíš z mého písma, že jsem připraven na svůj konec vezdejší pouti v klidné odevzdanosti do vůle Boží. To pění, moje srdéčko, ani nedostatek citu ani heroické vypětí nervů, to je opravdu síla, pramenící ve víře, že Bůh nám neukládá žádnou marnou oběť. Umíráme-li s tímto vědomím, pak cítíme, že jsme nežili docela naprázdno a zbytečně, že náš život, třeba byl řetězem chyb a omylů, měl také svoje hodnoty a doznívá v souzvuku v nekonečnu. A na tom souzvuku záleží, na tomto vědomí spočívá síla, jež z trosek našich životů vytváří život nový. My jedinci nejsme nic, ale národ je všechno, a ten, díky Bohu, nebude vysílen, nebudou-li naše ženy slabé, budou-li matkami, které žijí pro děti a neumírají steskem po mužích milencích ..."